

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ
ΔΙΚΑΙΟΥ
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Α. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΡΧΗ
ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΞΙΑΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΟΡΣΑΛΙΑ Κ. ΣΟΥΡΟΠΑΝΗ

ΑΘΗΝΑ 2004

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

- 1) ΠΕΡΙΛΗΨΗ**
- 2) ΕΙΣΑΓΩΓΗ**
- 3) ΓΕΝΙΚΕΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ**
- 4) ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ**
- 5) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ**

1) ΠΕΡΙΛΗΨΗ

γενικές συνταγματικές αρχές - βασικά αξιώματα, τα οποία εφαρμόζονται στη συνολική έννομη τάξη - σημασία της ύπαρξής τους - ρυθμιστική αξία, δηλ. νομική ενέργεια που αναπτύσσουν, αλλά και ερμηνευτική αξία, το περιεχόμενό τους χρησιμεύει στην ερμηνεία και άλλων συνταγματικών διατάξεων, κατά μείζονα λόγο δε και διατάξεων της κοινής νομοθεσίας – θεμελίωσή τους στο Σύνταγμα - η αξία του ανθρώπου είναι απαραβίαστη - δεν υπόκειται σε περιορισμούς ή σε επιφυλάξεις νόμου, αλλά αντιθέτως αποτελεί το άκρο όριο σε περιορισμούς που τίθενται στα ατομικά δικαιώματα - συνιστά γνώμονα τόσο για τον εφαρμοστή όσο και για τον ερμηνευτή του δικαίου στο σύνολό του.

2) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε αντίθεση με την παραδοσιακή προσέγγιση της έννοιας του Συντάγματος, ορθά υποστηρίζεται πλέον ότι ρυθμιστικό πεδίο του Συντάγματος δεν αποτελεί απλώς η οργάνωση και λειτουργία του Συντάγματος καθώς και οι σχέσεις κράτους και πολιτών, αλλά η συνολική κοινωνική, πολιτική, οικονομική ζωή και η έννομη τάξη.

Τούτο σημαίνει ότι το Σύνταγμα, μέσω της εξειδίκευσης των κανόνων του στους κοινούς νόμους, ρυθμίζει όλους τους κλάδους δικαίου, ομοίως δε ότι οι θεμελιώδεις αρχές που ενυπάρχουν σ' αυτό αφορούν όχι μόνο το δημόσιο δίκαιο, στο οποίο το Σύνταγμα εντάσσεται παραδοσιακά, αλλά και το ιδιωτικό. Μια διαφορετική θεώρηση του ζητήματος θα κατέληγε στο να μένει ανεφάρμοστη, στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου, μια ευρεία δέσμη συνταγματικών αρχών και δικαιωμάτων ιδιαίτερης σημασίας, γεγονός το οποίο δεν συνάδει με την έννοια του δημοκρατικού πολιτεύματος. Συνεπώς το Σύνταγμα ορθά χαρακτηρίζεται ως καθολικός ρυθμιστής της έννομης τάξης.

3) ΓΕΝΙΚΕΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Ειδικότερα οι γενικές συνταγματικές αρχές, λόγω της ιδιαίτερα βαρύνουσας σημασίας του περιεχομένου τους, αποτελούν βασικά αξιώματα, τα οποία εφαρμόζονται στη συνολική έννομη τάξη. Η σημασία της ύπαρξής τους δεν έγκειται μόνο στη ρυθμιστική αξία που έχουν, δηλ. στη νομική ενέργεια που αναπτύσσουν, αλλά και στην ερμηνευτική τους αξία, καθώς το περιεχόμενό τους χρησιμεύει στην ερμηνεία και άλλων συνταγματικών διατάξεων, κατά μείζονα λόγο δε και διατάξεων της κοινής νομοθεσίας. Οι εν λόγω αρχές θεμελιώνονται στο Σύνταγμα. Η άποψη ότι έχουν διαμορφωθεί νομολογιακά δεν είναι απολύτως ορθή, καθώς ακόμη κι αν δεν διατυπώνονται ρητά σ' αυτό, μπορούν ωστόσο να συναχθούν από τις συνταγματικές διατάξεις.

4) ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Μεταξύ των ως άνω γενικών συνταγματικών αρχών συγκαταλέγεται και η αρχή της προστασίας της αξίας του ανθρώπου. Ειδικότερα το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος καθιερώνει ως «πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας» τον σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου. Σχετικές δε είναι και οι διατάξεις των άρθρων 7 παρ. 2 και 106 παρ. 2 του Συντάγματος, οι οποίες απαγορεύουν την προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και την ανάπτυξη της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας σε βάρος της.

Τόσο από το περιεχόμενο όσο και από τη συστηματική θέση της διάταξης 2 παρ. 1 του Σ (βασικές διατάξεις) καθίσταται φανερό ότι ο συντακτικός νομοθέτης αντιλαμβάνεται την αξία του ανθρώπου ως «θεμελιώδη αρχή», διαπίστωση στην οποία συνηγορεί το γεγονός ότι η διάταξη 2 παρ. 1 του Σ δεν δύναται να αναθεωρηθεί (110 παρ.1 του Σ) ομοίως δε δεν συγκαταλέγεται σε εκείνες τις διατάξεις που υπόκεινται σε αναστολή σε περίπτωση εφαρμογής του αρθρ. 48 παρ. 1 του Σ.

Συνεπώς η αρχή της προστασίας της ανθρώπινης αξίας, πέρα από την πλήρη νομική δεσμευτικότητα που αναπτύσσει, αποτελεί ερμηνευτικό κανόνα τόσο οποιασδήποτε άλλης διάταξης του Συντάγματος, όσο και των διατάξεων της κοινής νομοθεσίας.

Περαιτέρω η ιδιαίτερη νοηματική σύνδεση της εν λόγω αρχής με τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα καθίσταται προφανής, καθώς η διάταξη 2 παρ. 1 του Σ ερμηνευόμενη σε συνδυασμό με την 25 παρ. 2 και 5 παρ 1 και 2 του Σ φανερώνει, ότι η Πολιτεία δεν αποτελεί αυτοσκοπό, έτσι ώστε στο όνομα της κοινωνικής προόδου η εκάστοτε κυρίαρχη εξουσία να χρησιμοποιεί τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα για την εδραίωσή της, αλλά αντιθέτως η Πολιτεία, έχοντας ως γνώμονα το σεβασμό και την προστασία της ανθρώπινης αξίας, αποτελεί μέσο για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και τότε μόνο η κοινωνική πρόοδος πραγματώνεται μέσα σε πλαίσια ελευθερίας και δικαιοσύνης.

Επιπλέον η μορφή του πολιτεύματος ως δημοκρατικού και η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας ερμηνευόμενες υπό το πρίσμα της αρχής της ανθρώπινης αξίας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο «λαός» κατά το Σύνταγμα νοείται ως το

κοινωνικό σύνολο που απαρτίζεται από ανθρώπους με δική τους αξιοπρέπεια και προσωπικότητα ο καθένας.

Τέλος σχετικά με την λειτουργία και την εφαρμογή της διάταξης 2 παρ. 1 του Σ δεν θα πρέπει να παραγνωρισθεί το γεγονός ότι λόγω της γενικότητας που την διέπει, η εφαρμογή της είναι επικουρική έναντι των ειδικών διατάξεων που κατοχυρώνουν τα ατομικά δικαιώματα.

Το περιεχόμενο της αρχής έγκειται στην αναγνώριση του ανθρώπου ως υποκειμένου δικαίου, έτσι ώστε σε καμία περίπτωση να μην υποβιβάζεται ο άνθρωπος σε αντικείμενο ή μέσο για την εξυπηρέτηση οποιωνδήποτε σκοπών.

Όπως καθίσταται προφανές το άρθρ. 2 παρ. 1 του Σ αφορά και προστατεύει τα φυσικά πρόσωπα και μάλιστα όλα τα φυσικά πρόσωπα δηλ. όχι μόνο τους ημεδαπούς, αλλά και τους αλλοδαπούς και τους ανιθαγενείς. Λόγω δε της διατύπωσης της διάταξης 2 παρ. 1 του Σ και του γεγονότος ότι η υλοποίηση της εν λόγω γενικής αρχής δεν συνδέεται οπωσδήποτε με την άσκηση ενός ατομικού δικαιώματος, που αναγνωρίζεται σε συγκεκριμένο φορέα, γίνεται δεκτό ότι θεμελιώνει ευρύτερη υποχρέωση σεβασμού και προστασίας της ανθρώπινης αξίας και όταν δεν αντιστοιχεί ακόμα ή πλέον σε συγκεκριμένο πρόσωπο, όπως στις περιπτώσεις του κυοφορούμενου και του αποβιώσαντος.

Περαιτέρω όσον αφορά τους αποδέκτες των σχετικών συνταγματικών επιταγών, η καθολική υλοποίηση της προστασίας της ανθρώπινης αξίας, συνεπάγεται ότι η εν λόγω αρχή δεν εξαντλείται απλώς στην υποχρέωση σεβασμού της ανθρώπινης αξίας εκ μέρους της Πολιτείας, αλλά εκτείνεται και στην θετική υποχρέωση της Πολιτείας για προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας έναντι προσβολών της και από ιδιώτες. Συναφής με την ως άνω υποχρέωση είναι για παράδειγμα η υποχρέωση του κράτους για τη λήψη των κατάλληλων μέτρων προκειμένου για την ασφάλεια των πολιτών.

Μία ευρεία δέσμη περιπτώσεων φανερώνουν το ρόλο που εν λόγω αρχή διαδραματίζει στη διαμόρφωση, αλλά και στην ερμηνεία της κοινής νομοθεσίας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι εξειδίκευση της εν λόγω αρχής αποτελούν τα άρθρα 34 και 57επ. του ΑΚ, ομοίως δε και πολλές ποινικές διατάξεις, οι οποίες μέσω των προστατευομένων εννόμων αγαθών κατατείνουν εντέλει στην προστασία της ανθρώπινης αξίας. Περαιτέρω

γνωστή είναι η προβληματική που έχει αναπτυχθεί σε σχέση με το ότι η προσωποκράτηση για χρέη συνιστά παραβίαση της διάταξης 2 παρ. 1 του Σ, καθώς μέσω αυτής ο οφειλέτης υποβιβάζεται σε μέσο για την είσπραξη των χρεών δηλ. σε αντικείμενο. Τέλος η αρχή της προστασίας της ανθρώπινης αξίας, πέρα από τις παραδοσιακές προβληματικές που έχουν κατά καιρούς αναπτυχθεί σε σχέση μ' αυτή, θέτει τα άκρα όρια σε σύγχρονα φαινόμενα, όπως για παράδειγμα στα πλαίσια της ραγδαίως αναπτυσσόμενης τα τελευταία χρόνια γενετικής τεχνολογίας (δηλ. των επεμβάσεων στη δομή των γονιδίων, τα οποία βρίσκονται στον πυρήνα του κυττάρου). Δύσκολα θα μπορούσε κανείς να παραδεχτεί ότι για παράδειγμα η αναπαραγωγική κλωνοποίηση δεν εγκυμονεί κινδύνους για την ανθρώπινη αξία, καθώς η κατ' αυτό τον τρόπο δημιουργία πανομοιότυπων ανθρωπίνων όντων αναιρεί τη μοναδικότητα και την ιδιαίτερη αξία κάθε ανθρώπινης ύπαρξης.

5) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Όπως γίνεται αντιληπτό η αξία του ανθρώπου είναι απαραβίαστη. Συνεπώς όχι μόνο δεν υπόκειται σε περιορισμούς ή σε επιφυλάξεις νόμου, αλλά αντιθέτως αποτελεί το άκρο όριο σε περιορισμούς που τίθενται στα ατομικά δικαιώματα, συνιστά δε γνώμονα τόσο για τον εφαρμοστή όσο και για τον ερμηνευτή του δικαίου στο σύνολό του.